

ISSN 2029–2236 (print)
ISSN 2029–2244 (online)
SOCIALINIŲ MOKSLŲ STUDIJOS
SOCIAL STUDIES
2011, 3(1), p. 329–346.

PAREIGOS BENDRADARBIAUTI PRINCIPŲ AIŠKINIMAS IR TURINYS ŠIUOLAIKINĖJE SUTARČIŲ TEISĖJE

Evaldas Klimas

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra
Saulėtekio al. 9, LT-10222 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 2366 170
Elektroninis paštas Evaldas.Klimas@lawin.lt

Vidmantas Jurgaitis

Mykolas Romeris universiteto Teisės fakulteto
Administracinės teisės ir proceso katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 2714 545
Elektroninis paštas jurgaitis@mruni.eu

Pateikta 2011 m. sausio 17 d., parengta spausdinti 2011 m. vasario 24 d.

***Anotacija.** Straipsnyje nagrinėjamas pareigos bendradarbiauti principas. Kadangi šiuo principu vis dažniau vadovaujasi teismai, ypač nagrinėdami ginčus, kylančius dėl stovybos rangos sutarčių vykdymo, yra kilęs poreikis įvertinti šio principo turinį ir aiškinimo taisykles. Straipsnyje atskleidžiama pareigos bendradarbiauti principo vieta kintančioje Lietuvos teisės sistemoje, išanalizuotas pareigos bendradarbiauti principo santykis su kai kuriais kitais (sąžiningumo, pacta sunt servanda, sutarčių laisvės) civilinės teisės principais bei aptarta šalių sąryšingumo sutarčių teisės teorijos įtaka pareigos bendradarbiauti principui. Atliekant tyrimą buvo analizuojami UNIDROIT Tarptautinių komercinių sutarčių principai, Europos sutarčių teisės principai bei kitos teisės formos, vertinama tarptautinės lyginamosios teisės specialistų nuomonė.*

***Reikšminiai žodžiai:** pareigos bendradarbiauti principas, sutarčių teisės teorijos, šalių autonomiškumo sutartys, šalių sąryšingumo sutartys.*

Įvadas

Teisės principai yra šiuolaikinės teisės sritis, sulaukianti vis didesnio ne tik teisės mokslininkų, bet ir praktikų dėmesio. Ir tai suprantama, nes teisės principai turi atitikti objektyvius socialinius ekonominius dėsningumus. Be to, kaip rodo gyvenimo praktika, neįmanoma sukurti visa apimančių ir ateityje veikiančių teisės normų, tinkamai sureguliuojančių visus būsimus visuomeninius santykius. Todėl įgyvendinant teisę išauga poreikis vadovautis teisės principais kaip pamatinėmis, principinėmis teisės nuostatomis. Pareigos bendradarbiauti principas – vienas iš sutarčių teisės principų, vis dažniau pasitelkiamas Lietuvos teismų praktikoje, sprendžiant ginčus, kylančius iš tokių tęstinio pobūdžio sutarčių, kaip statybos rangos sutartys. Tačiau klasikinė sutarčių teisės teorija ir Lietuvos teisės doktrina iš esmės neskiria dėmesio šio principo raiškai, jo įgyvendinimo ribų ir turinio nagrinėjimui.

Šiame straipsnyje analizuojamas vienas iš šiuolaikinės sutarčių teisės principų – pareigos bendradarbiauti principas. Jis Lietuvos teisės doktrinoje detaliau nenagrinėtas.

Temos aktualumas. Lyginamosios sutarčių teisės studijos rodo, kad šiuolaikinėje sutarčių teisėje vis didesnis dėmesys yra skiriamas tokiems mažai analizuotiems sutarčių teisės principams, kaip silpnesnės šalies apsaugos, sutartinio sąžiningumo apsaugos ir kitiems socialinio pobūdžio principams. Bendros principų sistemos metmenys (angl. *Draft Common Frame of Reference*, sutrumpintai – DCFR¹) ypač pabrėžia socialinių privatinės teisės vaidmenį, kai pareigos bendradarbiauti principui skiriama vis didesnė reikšmė. Be to, pareigos bendradarbiauti principas suponuoja sutarties šalių pareigą ne tik atlikti aktyvius veiksmus, bet ir susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų atlikimo.

Užsienio šalių autoriai taip pat ne itin dažnai analizuoja aptariamą principą. Pareigos bendradarbiauti principas detaliau buvo analizuotas šalių sąryšingumo sutarčių teorijos pradininko prof. Iano R. MacNeilo, jo pasekėjų Arthuro Mcinnis, Davido Campbello ir Donaldo Harris darbuose². Išsamiau šį principą analizavo Chris E. C. Jansen 1998 m. publikuotoje disertacijoje *Towards a European building contract law. Defects liability: a comparative legal analysis of English, German, French, Dutch and Belgian law*. Joje nurodoma, kad pareiga bendradarbiauti visose šio profesoriaus analizuotose teisinėse kultūrose daugiau ar mažiau buvo akceptuota kaip bendroji prievolė statybos rangos sutartiniuose santykiuose³. Kituose teisės mokslo darbuose analizuojant pareigos

1 2009 m. pasirodė Europos civilinio kodekso studijų grupės (angl. *Study Group on a European Civil Code*) ir Europos Bendrijos privatinės teisės tyrimo grupės, dar žinomos kaip *Ecquis Group* (angl. *Research Group on EC Private Law (Acquis Group)*), iš dalies parengtos ir peržiūrėtos Europos sutarčių teisės principų versijos – parengti Europos privatinės teisės principai, definicijos ir modelinės taisyklės, sutrumpintai vadinamos Bendros principų sistemos metmenimis arba DCFR.

2 Arthur Mcinnis darbe *The new engineering contracts: relational contracting, good faith and co-operation*, David Campbell ir Donald Harris darbe *Flexibility in Long-term Contractual Relationships: The Role of Co-operation*.

3 Jansen, C. E. C. *Towards a European building contract law. Defects liability: a comparative legal analysis*

bendradarbiauti principą apsiribojama bendraisiais šio principo turinio komentarais. Tokiais pavyzdžiais galima nurodyti Ole'o Lando ir Hugh'o Beale'o, Stefano Vogenauer ir Jano Kleinheisterkamp, Mauritso Barendrechto komentarus⁴.

Šio principo analizė itin svarbi nacionalinei teisei, nes pareigos bendradarbiauti principas įtvirtintas nacionalinėje pozityviojoje teisėje, į ją reikia atsižvelgti ne tik taikant Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – LR CK) 6.691 straipsnį ar kitas pareigą bendradarbiauti įtvirtinančias normas, bet ir normas, kurios susijusios su pareigos bendradarbiauti principo įtvirtinimu pozityviojoje teisėje (pvz. LR CK 6.208 str.).

Tyrimo objektas. Šiame straipsnyje remiantis šiuolaikinėmis sutarčių teisės teorijomis bei tarptautinių privatinės teisės harmonizavimo subjektų dokumentais analizuojamos pareigos bendradarbiauti principo aiškinimo taisyklės ir šio principo turinys statybos rangos sutartiniuose santykiuose bei jiems svarbią įtaką darančioje viešojoje teisėje.

Tyrimo tikslas. Išanalizuoti pareigos bendradarbiauti principo aiškinimo taisyklės ir šio principo turinį.

Tyrimo uždaviniai:

1. atskleisti pareigos bendradarbiauti principo vietą kintančioje Lietuvos teisės sistemoje;
2. išanalizuoti pareigos bendradarbiauti principo santykį su kai kuriais kitais (sąžiningumo, *pacta sunt servanda*, sutarčių laisvės) civilinės teisės principais;
3. aptarti šalių sąryšingumo sutarčių teisės teorijos įtaką pareigos bendradarbiauti principui.

Tyrimo prielaida. Nors pareigos bendradarbiauti principas yra įtvirtintas nacionalinėje teisėje, jo turinys Lietuvos teisės sistemoje iš esmės neatskleistas ir neanalizuotas, tuo tarpu teismų praktikoje šis principas vis dažniau yra taikomas, o atsižvelgiant į tarptautines sutarčių teisės raidos tendencijas gali tapti vienu iš principų, darančių reikšmingą įtaką sutarties šalių tarpusavio išipareigojimų sampratai ir vykdymui.

Tyrimo metodai. Straipsnyje taikomi dokumentų tyrimo analizės, sisteminis, istorinis bei lyginamasis metodai.

Straipsnyje analizuojami pirminiai ir antriniai teisės šaltiniai. Analizuojamos LR CK nuostatos, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) praktika, taip pat UNIDROIT Principai, PECL, DCFR. Dėmesys pastarajam dokumentui yra skiriamas dėl to, kad pirmą kartą tarptautiniuose dokumentuose pateiktas pasiūlymas, išplaukiantis iš visų Europos Sąjungai priklausančių valstybių teisės mokslininkų parengto bendro apibendrinimo⁵.

of English, German, French, Dutch and Belgian law. Deventer: Kluwer, 1998, p. 112.

4 O. Lando ir H. Beale'o Europos sutarčių teisės principų (toliau – PECL) komentarai darbe *Principles of European Contract Law Part I: Performance, Non-Performance and Remedies* bei S. Vogenauer ir J. Kleinheisterkamp UNIDROIT Tarptautinių komercinių sutarčių principų (toliau – UNIDROIT Principai) komentarai darbe *Commentary on the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*; Maurits Barendrecht, komentuojant DCFR darbe *Principles of European Law. Study Group on European Civil Code. Service Contracts (PEL SC)*.

5 Tai, kas šiuo metu vyksta pasaulyje ir Europoje, ypač kas susiję su Europos civilinio kodekso kūrimu, yra vertinama be galo prieštaringai. Tačiau, kaip teigia prof. R. Zimmermannas, šiuo metu Europoje bandymai

1. Pareigos bendradarbiauti principo turinys

Lietuvos teisės doktrinoje nėra išsamiai atskleistas pareigos bendradarbiauti principo turinys. LR CK⁶ 6.38 straipsnio 3 dalyje pabrėžiama, kad kiekviena šalis turi atlikti savo pareigas kuo ekonomiškiau ir vykdydama prievolę bendradarbiauti su kita šalimi (šalių pareiga kooperuotis). Taip pabrėžiama, kad prievolių teisinių santykių dalyviai, įgyvendindami prievoles, turi bendradarbiavimo pareigą, nes pareigos bendradarbiauti principas yra universalus prievolių teisės principas. Analogiškai sutarties šalių pareiga bendradarbiauti įgyvendinant savo teises ir pareigas yra įtvirtinta ir sutarčių teisėje. LR CK 6.200 straipsnio 2 dalyje yra pabrėžiama, kad vykdydamos sutartį šalys privalo bendradarbiauti ir kooperuotis. CK akcentuojami du aptariamo principo aspektai: pareiga bendradarbiauti ir pareiga kooperuotis. Analizuojant šias sąvokas kalbiniu požiūriu nurodyti skirtumus gana sudėtinga, nes sąvoka „kooperuoti“ (kildinama iš lotyniško žodžio *cooperari* – bendradarbiauti) turi mūsų tyrimui aktualią prasmę – „bendradarbiauti, daryti ką bendromis jėgomis“⁷.

Prof. V. Mikelėnas LR CK komentare⁸ nurodo, kad šis principas reikalauja, jog šalys sudarytų tinkamas sąlygas prievolei vykdyti, priteikus keistą informaciją, reikšmingą prievolės vykdymui <...>, laiku praneštą apie kylančias prievolės vykdymo kliūtis ir panašiai⁹. Taip pareigos bendradarbiauti principo turinys Lietuvos teisės doktrinoje apibrėžiamas išskiriant pareigą informuoti (keisti informaciją, laiku pranešti), o detaliau jo turinys nėra atskleidžiamas. Todėl kyla grėsmė, kad šio principo turinys konkrečioje situacijoje bus suprastas per daug plačiai, o tada atsiranda galimybė šį principą panaudoti kaip „supertechniką“, o tai jau būtų piktnaudžiavimas teise ir būtų paneigtos ne tik pozityviosios teisės nustatytos taisyklės, bet ir pažeisti kiti sutarčių teisės principai pareigos bendradarbiauti principą iškeliant aukščiau už kitus.

Toks neapibrėžtumas sudaro sąlygas taikyti pareigos bendradarbiauti principą net ir tokiose situacijose, kai jis nėra būtinas, o kyla noras teigti, kad laikantis kooperavimosi principo būtų užtikrinamas tinkamas sutarties įvykdymas. LAT civilinėje byloje *UAB „Polikopija“ v. J. B. reklamos paslaugų įmonė „Era“ ir J. B.* yra pažymėjęs, kad tinkamas bendradarbiavimo pareigos įgyvendinimas yra priemonė, įgalinanti maksimaliai išvengti vykdant sutartį galimų nuostolių, ginčų dėl darbų atlikimo, atsiskaitymo, net sutarties nutraukimo¹⁰. Pasigilinus į bylos medžiagą galima teigti, kad pareiga bendra-

unifikuoti civilinę teisę gali būti palyginti su kontinentinės Europos romanizacija (romėnų teisės recepcija), kai romėnų teisė tiesiog užkariavo Europą. Zimmermann, R. Roman Law and the Harmonisation of Private Law in Europe. In *Towards a European Civil Code*. Third Fully Revised and Expanded Edition. The Hague: Kluwer Law International, 2004, p. 25.

6 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000. Nr. 74-2262.

7 *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Alma littera, 2005, p. 323.

8 Supertechnika šio straipsnio kontekste suprantama kaip pagrindinių viršenybę kitų teisės principų ir teisės normų atžvilgiu turinčių principų daromas poveikis (kartais ir neigiamas) teisei sistemai.

9 Mikelėnas, V., et. al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 71.

10 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 4 d nutartis civilinėje byloje *UAB „Polikopija“ v. J. B. reklamos paslaugų įmonė „Era“ ir J. B.* (bylos Nr. 3K-3-530/2007).

darbiauti iš dalies suabsoliutinama ar perdėtai sureikšminama, nesistengiant atskleisti pareigos bendradarbiauti principo turinio, nevertinant tam tikrų pareigų pažeidimo konkrečių normų kontekste.

Sprendžiant iškilusią problemą dėl pareigos bendradarbiauti principo turinio galima ir tikslinga remtis tarptautinės privatinės teisės specialistų, taip pat ir UNIDROIT Principų, komentarų. Tuo labiau, kad juo buvo remtasi rengiant ir komentuojant LR CK. Jis pakankamai detalai šių mokslininkų yra apibrėžtas. Tiek pirmosios (1994 m.) redakcijos UNIDROIT Principai, tiek 2004 m. redakcijos UNIDROIT Principai (5.1.3 straipsnis) numatė sutarties šalims pareigą bendradarbiauti vykdant sutartį. Šalių bendradarbiavimo (angl. *Co-operation between the parties*) straipsnyje nurodoma, kad kiekviena šalis privalo bendradarbiauti su kita šalimi, kai tokio bendradarbiavimo gali būti pagrįstai tikimasi kitai šaliai įgyvendinant savo prievolės¹¹.

1994 m. redakcijos UNIDROIT Principų komentare nurodoma, kad bendradarbiavimo pareiga, žinoma, privalo būti apribota (ši nuostata susijusi su pagrįstais lūkesčiais) tam, kad nesuardytų sutarties įgyvendinimo pareigų pusiausvyros. Net jei svarbiausias šios nuostatos tikslas yra netrukdyti kitai šaliai vykdyti pareigą, gali pasitaikyti atvejų, kurie reikalauja aktyvesnio bendradarbiavimo¹². Taip pabrėžiama, kad pareiga bendradarbiauti nėra absoliuti, egzistuoja jos ribos, kurios brėžiamos atsižvelgiant į pagrįstus lūkesčius.

Pareiga bendradarbiauti taip pat yra numatyta ir PECL. Pagrindiniai sutarčių teisės principai yra reglamentuoti PECL antroje dalyje „Bendrosios pareigos“. PECL 1:202 straipsnyje „Pareiga kooperuotis“ nurodoma, kad kiekviena iš šalių privalo kooperuotis su kita šalimi, kad sutartis būtų įgyvendinta iki galo. Pažymėtina, kad pareigos kooperuotis principas eina po sąžiningumo principo taip pareigos bendradarbiauti principą išskiriant kaip savarankišką sutarčių teisės principą, kuris turi būti derinamas su kitais šios teisės principais.

Nors PECL pareigos bendradarbiauti formuluotė ir skiriasi nuo UNIDROIT Principuose vartojamos formuluotės, tačiau pareiga bendradarbiauti suprantamas iš esmės tapaciai.

Jau anksčiau minėti *Principes directeurs* pareigą bendradarbiauti nustato taip: šalys privalo bendradarbiauti viena su kita, kai tai būtina sutarčiai įvykdyti. DCFR nurodyti netgi atvejai, kai bendradarbiavimas būtinas¹³. Kaip nurodoma III.–1:104 straipsnyje, skolininkas ir kreditorius yra įpareigoti bendradarbiauti vienas su kitu tuomet ir tokia apimtimi, kokios pagrįstai galima buvo tikėtis skolininko prievolei įvykdyti. Papildomai DCFR autoriai nurodo, kad prievolė bendradarbiauti padidina sutartinį saugumą (angl.

11 angl. – *each party shall cooperate with the other party when such co-operation may reasonably be expected for the performance of that party's obligations*. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts [interaktyvus]. 2004 [žiūrėta 2008-05-26]. <<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2004/blackletter2004.pdf>>.

12 UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. Rome: International Institute for the Unification of Private Law [interaktyvus]. 1994, p. 103 [žiūrėta 2008-05-26]. <<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles1994/1994fulltext-english.pdf>>.

13 Kötz, H.; Flessner, A. *European Contract Law. Vol. 1: Formation, Validity, and Content of Contracts; Contracts and Third Parties*. Oxford: Clarendon Press, 1997, p. 77.

– *contractual security*). Taigi bendradarbiavimo pareiga yra viena iš teisinių priemonių, padedanti užtikrinti sutarties įvykdymą.

PECL autoriai komentare išskiria tokius pareigos bendradarbiauti principo aspektus.

Pirmas – *pareiga bendradarbiauti tinkamai*. Tai, ar šalis tinkamai bendradarbiavo, galima nustatyti iš to, kaip jos vykdė savo išsipareigojimus, kurie nustatyti tiek sutartyje, tiek teisės aktuose. Taip pat PECL komentare nurodoma, kad viena šalis privalo informuoti kitą šalį, jei kita sutartį vykdanti šalis gali nežinoti, jog egzistuoja žala tiek asmenims, tiek nuosavybei galinti sukelti rizika¹⁴.

Antras – *priešpriešinės pareigos neįvykdymas*¹⁵. Pareigos bendradarbiauti pažeidimas yra sutarties pažeidimas ir suponuoja galimybę taikyti gynybos priemones, kurios numatytos sutarties pažeidimo atveju. Taip pat skolininkas tokiu atveju įgyja teises, susijusias su atleidimu nuo prievolių vykdymo.

Trečias, pareiga bendradarbiauti yra apribota veiksmais, dėl kurių vykdymo yra suinteresuota kita šalis. Primintina, kad pareiga bendradarbiauti yra taikoma tik tam, kad būtų pasiektas sutarties įvykdymas.

Ketvirtas, *teisė susilaikyti nuo bendradarbiavimo*. Tais atvejais, kai skolininkas gali įvykdyti prievolę tik kreditoriui susilaikius nuo tam tikrų veiksmų, kreditorius privalo neatlikti šių veiksmų.

Matome, kad visuose šiuose dokumentuose pareiga bendradarbiauti yra dvilypė – šis principas reikalauja ne tik aktyvių veiksmų atlikimo, bet ir susilaikymo nuo tam tikrų veiksmų atlikimo.

Pareigos bendradarbiauti principo turinį plėtoja S. Vogenauer ir J. Kleinheisterkampas 2009 m. išleistame UNIDROIT Principų komentare¹⁶. Nurodoma, kad pareiga bendradarbiauti turi dvi dimensijas. Pirmoji – kiekviena šalis turi pareigą išlikti pasyvi, jei konkretus veiksmas gali trukdyti kitai šaliai įvykdyti prievolę. Tai yra šalis privalo susilaikyti nuo sukliudymo kitai šaliai įvykdyti pareigas. Antroji pareigos bendradarbiauti dimensija – kiekviena šalis privalo išitraukti į veiksmą, jei toks veiksmas yra reikalingas, kad būtų sudarytos galimybės ar palengvintas kitos šalies prievolių įvykdymas. Taip pat nurodoma, kad šalis pažeidžia savo aktyvaus bendradarbiavimo pareigą, jei nevykdo kitų pareigų, kurios tiesiogiai neįvardytos, bet būtinos prievolei vykdyti. Be to, pareiga bendradarbiauti gali reikalauti šalies informuoti kitą šalį.

Iš nurodytų aptariamo principo turinio aspektų galima nustatyti, kad pareigos bendradarbiauti principas turi pozityvųjį ir negatyvųjį aspektą. Tai yra pareigos bendradarbiauti principas iš dalies yra dvilypis. Pirmuoju atveju iš šalių reikalaujama atlikti akty-

14 Lando, O.; Beale, H. *Principles of European Contract Law Part I: Performance, Non-Performance and Remedies*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1995, p. 59.

15 Vykdamt priešpriešinę pareigą, vykdymo kliūčių gali atsirasti dėl kitai šaliai sutartimi priskirtos priešpriešinės pareigos neįvykdymo ar dėl kitų veiksmų, net jei jie nelaikytini išsipareigojimo neįvykdymu ir daro poveikį kitos šalies įvykdymui sukliudymu ar suvaržymu.

16 Vogenauer, S.; Kleinheisterkamp, J. *Commentary on the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (PICC)*. Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 543.

vius veiksmus. Antruoju atveju iš šalių yra reikalaujama susilaikyti nuo tokių veiksmų, kurie galėtų sukelti kitai šaliai sunkumų vykdant sutartį¹⁷.

S. Vogenauer ir J. Kleinheisterkampas pabrėžia, kad pareiga bendradarbiauti egzistuoja tik tokia apimtimi, kiek tokio bendradarbiavimo gali būti pagrįstai tikimasi¹⁸. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pradinė pareigos bendradarbiauti formuluotė rekomendavo numatyti pareigą bendradarbiauti su kita šalimi, kai tik toks bendradarbiavimas yra būtinas kitos šalies prievolėms įvykdyti, o dabartinė formuluotė yra – bendradarbiauti, kaip to galima pagrįstai tikėtis¹⁹. Taigi pareiga bendradarbiauti yra apribota. Pareiga bendradarbiauti negali būti plečiama iki tokio lygio, kad kita sutarties šalis net turėtų paaukoti savo komercinius interesus, kad tik galėtų įgyvendinti pareigą bendradarbiauti.

S. Vogenauer ir J. Kleinheisterkampas nurodo, kad minėta pareigos bendradarbiauti formuluotė padeda išvengti pavojaus, kad šiam principui bus pritaikyti neteisingai aukšti šalių elgesio standartai²⁰. Kilus ginčui, šalis, kuri pasinaudojo jai suteiktomis gynbos priemonėmis dėl kitos šalies nebendradarbiavimo, privalo įrodyti, kad kita šalis nebendradarbiavo, o kita šalis privalo įrodyti, kad iš jos pagrįstai tikėtis bendradarbiavimo nebuvo galima²¹. Pažymėtina, kad teisinės pasekmės už pareigos bendradarbiauti neįgyvendinimą atsiranda tik tuomet, kai tai yra vienos iš šalių *conditio sine qua non* kitos šalies galimybei įvykdyti sutartį²².

Apibendrinant galima teigti, kad UNIDROIT Principų pareigos bendradarbiauti principo formuluotė – bendradarbiauti, kaip to galima pagrįstai tikėtis – padeda nustatyti šio principo ribas. Tai yra šis principas yra apribojamas pagrįstų lūkesčių standartu.

Pakankamai detaliam pareigos bendradarbiauti turinys yra atskleistas DCFR, o šio dokumento nuostatos yra vertinamos kaip siekiančios šalių autonomiškumo ir solidarumo pusiausvyros. To kaip tik siekiama daugelyje modernių kodeksų. Pareigos bendradarbiauti principo turinys būtent ir padeda įtvirtinti ir įvertinti šią pusiausvyrą. DCFR yra atskiras straipsnis, skirtas bendradarbiavimo pareigai²³, todėl verta paanalizuoti

17 McInnis, A. The new engineering contracts: relational contracting, good faith and co-operation – part 2. *The International Construction Law Review*. January – October 2003, vol. 21. London: Informa, 2007, p. 299–307.

18 Vogenauer, S.; Kleinheisterkamp, J., *supra* note 16, p. 546.

19 Tai yra ne tik bendrai sutarčių įgyvendinami projektai, bet ir priemonės, kiek įmanoma padedančios šalims pasiekti savo gerovės. Daugiau apie tai Vogenauer, S.; Kleinheisterkamp, J., *supra* note 16, p. 546.

20 Pats pagrįstumo (pagrįsto tikėjimosi bendradarbiauti) standartas yra objektyvus, ir S. Vogenauer bei J. Kleinheisterkampas nurodo, jog yra nepagrįsta tikėtis bendradarbiavimo iš kitos šalies tokiu mastu, kad pasikeistų pasiskirstytos pareigos ir tai iliustruoja išlaidų ir informavimo apimties pavyzdžiais. Daugiau apie tai Vogenauer, S.; Kleinheisterkamp, J., *supra* note 16, p. 546.

21 Vogenauer, S.; Kleinheisterkamp, J., *supra* note 16, p. 547.

22 Jansen, C. E. C., *supra* note 3, p. 133.

23 DCFR IV. C-2:103 straipsnis „Pareiga bendradarbiauti“ suskirstytas į tris dalis. Pirmoje dalyje nustatomi atvejai, kai bendradarbiavimas būtinas. Antroje ir trečioje dalyje nurodomos pareigos bendradarbiauti nevykdymo pasekmės. DCFR IV. C-2:103 straipsnio pirmoje dalyje pareiga bendradarbiauti visų pirma reikalauja: „(a) kliento atsakyti į pagrįstus paslaugos teikėjo prašymus pateikti informaciją tiek, kiek tai gali būti pagrįstai laikoma būtinu, kad paslaugos teikėjas galėtų vykdyti išpareigojimus pagal sutartį; (b) kliento duoti nurodymus dėl paslaugų atlikimo tiek, kiek tai pagrįstai gali būti laikoma būtina, kad paslaugos teikėjas galėtų vykdyti išpareigojimus pagal sutartį; (c) klientui, jei klientas turi gauti leidimus ar licencijas, gauti šiuos per tokį laiką, kuris gali būti pagrįstai laikomas būtinu, kad paslaugos teikėjas galėtų

bendrąsias paslaugų sutarčių nuostatas. Sprendimą detalizuoti pareigos bendradarbiauti principo turinį lemia objektyvūs kriterijai. Visų pirma, bendro pareigos bendradarbiauti principo nustatymas yra pernelyg bendra taisyklė, kurios turinys turėtų būti labiau atskleistas. Antra, pareiga bendradarbiauti yra būtina pagal aptariamą sutartį, todėl tam būtina skirti daugiau dėmesio. Trečia, pareigos bendradarbiauti turinio detalizavimas yra naudingas abiem šalims, nes yra pabrėžiama, kad tinkamas sutarties įvykdymas tam tikrais atvejais įmanomas tik šalims bendradarbiaujant, todėl šalis turi abipuses teises ir pareigas. Ketvirta, atskleidžiant pareigos bendradarbiauti turinį kartu nustatomos ir gynybos priemonės, kurių gali imtis viena šalis, jei kita šalis neįgyvendina pareigos bendradarbiauti²⁴.

Iš to, kas pasakyta, ryškėja svarbiausi pareigos bendradarbiauti turinio aspektai:

- klientas yra įpareigojamas pateikti informaciją ar nurodymus, jeigu paslaugos teikėjui išskyla realus ir pagrįstas poreikis ją gauti norint laiku įvykdyti įsipareigojimus;
- informacija ar nurodymai turi būti duodami laiku, kad paslaugos teikėjas galėtų laiku vykdyti įsipareigojimus;
- klientui nustatytos pareigos yra susijusios su būtinumu (angl. *necessity*), kurio sąlygos laikomos įvykdytos tik tuomet, jei paslaugos teikėjas padarė viską, ką jis privalėjo atlikti pagal sutartį;
- pareiga bendradarbiauti paprastai numatoma sutartyje, tačiau jei tai nėra padaryta, ji laikytina numanoma sąlyga;
- pareiga bendradarbiauti įpareigoja klientą gauti reikiamus leidimus, licencijas per pagrįstai optimalų laiką, kad paslaugos teikėjas galėtų laiku vykdyti įsipareigojimus;
- būtina taikyti pagrįstumo (angl. *reasonably*) kriterijų, kai yra būtina nustatyti, ar buvo pagrindo tikėtis kitos šalies bendradarbiavimo, kad nurodymas bendradarbiauti nevirstų pareigų perkėlimu kitai šaliai;
- abiejų šalių pastangos turi būti koordinuotos, o tai reiškia, kad abi šalys imasi pakankamų aktyvių veiksmų, kad būtų įvykdyti sutartiniai įsipareigojimai, t. y. paslaugos teikėjas negali motyvuoti savo vėlavimo, jei nepriminė klientui apie informacijos ar nurodymų pateikimą;
- sudaromos galimybės įsitikinti, kaip paslaugos teikėjas vykdo sutartinius įsipareigojimus.

Taigi, galima skirti šiuos pagrindinius pareigos bendradarbiauti principo elementus: pareiga informuoti, duoti nurodymus, suteikti pagalbą, sudaryti tinkamas darbo sąlygas, koordinuoti veiksmus. Matyti, kad tam tikrais atvejais į pareigos bendradarbiauti turinį patenka sutarties šalių pareigos, kurias galima laikyti atskiromis šalių pareigomis ir jos yra įvardytos teisės norminiuose aktuose, suformuotos teismų praktikos ar numatomos

vykdyti įsipareigojimus pagal sutartį; (d) paslaugos teikėją suteikti klientui pagrįstą galimybę nustatyti, ar paslaugos teikėjas vykdo įsipareigojimus pagal sutartį; (e) šalis koordinuoti jų atitinkamas pastangas tiek, kiek tai pagrįstai gali būti laikoma būtina įvykdyti savo atitinkamus įsipareigojimus pagal sutartį.“

24 Barendrecht, M., et al. *Principles of European Law. Study Group on European Civil Code. Service Contracts (PEL SC)*. Munich: Sellier. European Law Publishers, 2007, p. 186.

standartinėse sutarčių sąlygose. Kartu galima konstatuoti, kad šis elementų sąrašas nėra baigtinis, jis gali būti plečiamas, tačiau kiekvienu konkrečiu atveju pagrindžiant būtinybę išplėsti šio principo turinį.

Teisės principai yra teisės kūrimo, jos įgyvendinimo modeliai, o įgyvendinami teisės principai tampa teisės normų įgyvendinimo taisyklėmis, teisės subjektų elgesio matavimo priemonėmis. Teisės principai atlieka savo vaidmenį kai jiems, įvertinus jų svarbą ir reikšmę, suteikiama norminė galia, t. y. imperatyvas laikytis įtvirtintų principų lygiai taip pat, kaip turėtų būti laikomasi kitų teisės normų. Todėl tikslinga paanalizuoti, kaip statybų viešoji teisė, daranti didžiulę įtaką statybų privatinei teisei, plėtoja LR CK įtvirtintą pareigos bendradarbiauti principą.

Specialaus statybos, statybos užbaigimo tvarką, statybos dalyvių, statinių savininkų (ar naudotojų) ir kitų juridinių ir fizinių asmenų veiklos statybos srityje principus ir atsakomybę reglamentuojančio Lietuvos Respublikos statybos įstatymo²⁵ ir įstatymo įgyvendinamųjų teisės aktų²⁶ turinio analizė leidžia konstatuoti, kad juose neplėtojamas pareigos bendradarbiauti principas, nes apsiribojama tik nurodant rangovo ir statytojo (užsakovo) teises ir pareigas (*rangovas privalo leisti statytojo (užsakovo) įgaliotiems asmenims, kai tai susiję su jų pareigų vykdymu, netrukdomiems patekti į statybviets bei minėtų asmenų reikalavimu pateikti visus statybos dokumentus (15 str. 5 d. 8 p.) ir turi teisę gauti iš statytojo (užsakovo) išduotą statybos leidimą; statinio tyrimų dokumentus; statinio projektą; statinio projektavimo sąlygų sąvadą; statytojo (užsakovo) rangovui perduodamų statybos produktų ir įrenginių kokybę patvirtinančius dokumentus ir kitus duomenis bei informaciją, reikalingus rangos sutarties sąlygoms vykdyti (15 str. 6 d. 2 p.)*). Šiuose teisės aktuose neapitariami ir apskritai neįvardijami pareigos bendradarbiauti principo elementai (pareiga informuoti, duoti nurodymus, suteikti pagalbą, sudaryti tinkamas darbo sąlygas, koordinuoti veiksmus) ir jų galimas įgyvendinimas. Todėl galima konstatuoti, kad pareigos bendradarbiauti principo elementų tarp sutarties šalių plėtojimas lieka sutartinių santykių teisinio reguliavimo objektu.

Nacionalinėje teismų praktikoje pareigos bendradarbiauti principas taip pat nėra aiškinamas, apsiribojama pozityviosios teisės normų atkartojimu. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija civilinėje byloje²⁷ *N. K. v. UAB „Projektuojančių architektų ratas ypatingų žemiškų idėjų universaliems sprendimams“* yra konstatavusi, kad rangos sutarties šalių bendro pobūdžio pareiga bendradarbiauti, kylanti iš įstatymo (CK 6.702 str. 1 d. 3 p., 6.704 str. 3 p.) ir sutarties, glaudžiai siejama su užsakovo teisės bet kuriuo metu tikrinti darbų atlikimo eigą ir kokybę, nesikišant į rangovo ūkinę komercinę veiklą, įgyvendinimu (CK 6.658 straipsnio 1 dalis), nes šios užsakovo teisės įgyvendinimas taikant bendradarbiavimo standartus, o

25 Lietuvos Respublikos statybos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 32-788.

26 Iš visų analizuotų statybos techninių reglamentų išskirtinas pagrindinis statybos rangos darbus reglamentuojantis statybos techninis reglamentas STR 1.08.02:2002 „Statybos darbai“, patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. balandžio 30 d. įsakymu Nr. 211. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 54-2150.

27 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje *N. K. v. UAB „Projektuojančių architektų ratas ypatingų žemiškų idėjų universaliems sprendimams“* (bylos Nr. 3K-3-6/2009).

ne tiesioginio patikrinimo priemonės, labiausiai atitinka sąžiningos dalykinės praktikos reikalavimus.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, reikia pripažinti, kad tiek Lietuvos pozityviojoje teisėje, tiek teismų praktikoje vengiama apibrėžti pareigos bendradarbiauti principo ribas ir turinį. Kita vertus, šio principo elementai gali būti nustatyti ne tik nacionalinės teisės šaltiniais, bet šio principo turinys ir aiškinimas turėtų remtis UNIDROIT Principų bei privatinės lyginamosios teisės mokslininkų pateikiamu aiškinimu.

2. Pareigos bendradarbiauti principo santykis su kai kuriais kitais civilinės teisės principais

2.1. Pareigos bendradarbiauti principo santykis su sąžiningumo principu

Analizuoti pareigos bendradarbiauti principo santykį su sąžiningumo principu gan svarbu, nes CK prievolių teisės komentare nurodoma, kad kooperavimosi arba bendradarbiavimo principas yra sąžiningumo principo išraiška²⁸.

Žinoma, sąžiningumo principas ir pareigos bendradarbiauti principas yra susiję, ir nėra bandoma nuginčyti paplitusios pozicijos, kad pareigos bendradarbiauti principas kyla iš fundamentalaus sąžiningumo principo (tokia pozicija yra įprasta kontinentinės teisės valstybėms), tačiau klaidinga pareigos bendradarbiauti principą laikyti tik sąžiningumo principo išraiška. Be to, su tokia Lietuvos teisės mokslininkų nuostata negalima sutikti, kadangi ji neatitinka pareigos bendradarbiauti principo koncepcijos šiuolaikinėje sutarčių teisėje. Jei pareigos bendradarbiauti principas bus suvokiamas tik kaip sąžiningumo principo išraiška, jo taikymas bus pernelyg abstraktus, jis gali būti naudojamas kaip „supertechnika“ ir neatitiks šio principo esmės.

Lietuvos teisės doktrinoje nėra atskleista pareigos bendradarbiauti principo esmė, todėl ir praktikoje nėra aiškiai nustatytos šio principo taikymo taisyklės. LAT yra nurodęs, kad pareigos bendradarbiauti principas atspindi sutarties, kaip asmenų socialinio bendradarbiavimo priemonės, idėją ir kartu reikalauja, kad abi prievolės šalys sutartį vykdytų sąžiningai. Tai reiškia, kad šalys, vykdydamos sutarties sąlygas, privalo viena su kita bendradarbiauti ir sudaryti abipuses galimybes tinkamai įvykdyti sutarties sąlygas²⁹. Taigi LAT pareigą bendradarbiauti taip pat laiko sąžiningumo principo išraiška ir taip pavojingai išplečiamos pareigos bendradarbiauti principo taikymo ribos, o tai sudaro galimybę pareigos bendradarbiauti principą naudoti kaip „supertechniką“, net neatsižvelgiant į pozityviosios teisės taisykles ar sutarties sąlygas.

Žymus privatinės teisės specialistas prof. J. H. Dalhuisenas, analizuodamas principus kaip teisės formą, pažymi, kad fundamentalieji principai yra labai svarbūs ir, galima sakyti, yra visos tinkamai veikiančios teisinės, ypač tarptautinės teisės, sistemos pag-

28 Mikelėnas, V., *supra* note 9, p. 71.

29 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje G. Š. v. E. M. *individuali įmonė* (bylos Nr. 3K-3-704/2001).

rindas³⁰. Prie fundamentaliųjų principų priskiriami teisingumas, sąžiningumas ir kiti. Tuo tarpu bendrieji teisės principai, kaip tam tikros labiausiai įprastos ar racionalios elgesio taisyklės, kylančios iš lyginamosios teisės, nustatyti UNIDROIT Principuose, PECL ir t. t.³¹

Kodifikuojant UNIDROIT Principus, pareiga bendradarbiauti buvo viena iš pirmųjų suformuluotų nuostatų. Be to, pastaruoju metu pareiga bendradarbiauti vis plačiau pripažįstama bendruoju teisės principu³². Tai yra pareigos bendradarbiauti principas dalies teisės mokslininkų pripažįstamas savarankišku principu, nepriklausomu nuo sąžiningumo ir kitų principų.

Paminėtina, kad pareigos bendradarbiauti kildinimas iš sąžiningumo principo yra būdingas kontinentinės teisės valstybių doktrinai³³. Anglų teisės prof. E. McKendricas nurodo, kad sąžiningumo doktrinos klausimas yra labai opus, nes Anglijos teisėmai vis dar nepripažįsta sąžiningumo doktrinos. Be to, galima pateikti Anglijos sutarčių teisės pavyzdžių, kai Anglijos teisėjai teikia pirmenybę griežtam sutarties sąlygų taikymui labiau nei siektų atskleisti teisingumą byloje³⁴. Anglijos teisėje nėra sąžiningumo doktrinos, ir tuo ji skiriasi nuo kitų teisinių sistemų. Tačiau, kaip nurodo prof. E. McKendricas, cituodamas lordą Binghamą byloje *Director General of Fair Trading v. First National Bank* [2001], Europos Sąjungos šalys taip pat neturi bendros sąžiningumo koncepcijos³⁵. Anglų nuomone, kontinentinės teisės sistemose sąžiningumo principas, neturėdamas savo apibrėžimo, yra naudojamas kaip „supertechnika“ kiekvienu konkrečiu atveju vis kitaip, nors yra kitų teisinių technikos priemonių, kuriomis galima pasiekti tą patį rezultatą. Tuo tarpu sąžiningumui suteikus per platų turinį, gali susidaryti sąlygos teisiniam netikrumui ir piktnaudžiavimui netgi laikantis įstatymo³⁶. Atitinkamai, straipsnio autorių nuomone, pavojų slypi ir pernelyg išplėstame pareigos bendradarbiauti principo taikyme. Juo labiau kad Lietuvos teisės doktrinoje laikomasi pozicijos, kad tinkamas principo pritaikymas suteikia galimybę susiaurinti arba visai panaikinti tam tikros pozityviosios teisės normos taikymo galimybę, jei jos taikymas sukeltų aiškiai neteisingą, neprotingą, nesąžiningą rezultatą.

30 Dalhuisen, J. H. *Dalhuisen on Transnational and Comparative Commercial, Financial and Trade Law*. Oxford: Hart Publishing, 2007, p. 149.

31 Šiuos dokumentus galima būtų laikyti savotiškais principų rinkiniais, kuriuose yra nurodytas ir pareigos bendradarbiauti principas.

32 Vogenauer, S.; Kleinheisterkamp, J., *supra* note 16, p. 542.

33 Tradiciškai buvo teigiama, jog Anglijos teisės doktrina niekada nesutiks su sąžiningumo principo doktrina, kokia ji yra išplėta tokiose kontinentinės teisės valstybėse kaip Vokietija ar Prancūzija, ir savo pagrindu laikys pagrįstumo (angl. *reasonableness*) koncepciją [Jansen, C., E., C., *supra* note 3, p. 138], tačiau šiuo metu sąžiningumo principas yra įsitvirtinęs ir bendrosios teisės valstybėse, tarp jų ir Anglijoje [Jackson, Sh. Good faith in construction – will it make a difference and is it worth the trouble. *Construction Law Journal*. 2007, 23(6): 421].

34 Baele, H. G., et. al. *Chity on Contracts. Volume 1. General Principles*. Twenty-ninth edition. London: Sweet & Maxwell, 2004, p. 19.

35 Mckendric, E. *Contract Law. Text, Cases, and Materials*. Third edition. Oxford: Oxford University Press, 2008, p. 521.

36 Baele, H. G., *supra* note 34, p. 21.

2.2. Pareigos bendradarbiauti principo santykis su *pacta sunt servanda* ir sutarčių laisvės principais

Prof. C. E. C. Jansenas, analizuodamas bendradarbiavimo pareigos, kaip užsakovo prievolės rangovui, prigimtį, nurodo, kad pareiga bendradarbiauti kyla iš sveiko proto (angl. *common sense*). Su šia nuostata turėtų sutikti daugelio teisinių koncepcijų šalininkai. Profesorius pažymi, kad noras bendradarbiauti turi būti abipusis, priešingu atveju sutartis gali likti taip ir neįgyvendinta. Tai yra pagrindinė priežastis, kodėl su pareiga bendradarbiauti sutartiniuose santykiuose yra susijusios ir teisinės pasekmės³⁷. Taip pareigos bendradarbiauti principas yra susijęs ir su *pacta sunt servanda* principu, nes prisideda prie sutartinių teisinių santykių išsaugojimo, tęstinumo, vykdymo. Tačiau šių principų turinys yra visiškai skirtingas, o siekiant jį atskleisti, būtina analizuoti pareigos bendradarbiauti principo raidą ir sutarčių laisvės principo nepakankamumą.

Pastaraisiais metais pamatinio sutarčių teisės principo – sutarčių laisvės principo – samprata labai pasikeitė. Vienas iš sutarčių teisės specialistų, prof. H. Kötzas, analizuodamas liberalizmo įtaką ekonominiams santykiams ir sutarčių laisvės principą, yra pabrėžęs, kad svarbu užtikrinti sutartinį sąžiningumą. Tai yra silpnesnioji šalis turi būti labiau apginta, abi šalys privalo būti įpareigtos daugiau atsižvelgti į kitos sutarties šalies interesus ir pati sutarties idėja turi būti suformuluota ir nukreipta į teisinį bendradarbiavimą su pareiga bendradarbiauti, užtikrinant sąžiningumą ir solidarumą³⁸. Taip pareigos bendradarbiauti principas nurodomas kaip priemonė, galinti padėti apginti silpnesniąją šalį. Be to, pareigos bendradarbiauti principas tarsi oponuoja sutarčių laisvės principui, kuris, galima teigti, absoliutinamas klasikinėje sutarčių teisėje.

Šiuolaikinė privatinė teisė žengia toliau, nes rėmimasis vien tik klasikinės sutarčių teisės postulatais neatitiktų šių dienų realiųjų ir pasikeitusios socialinės aplinkos. Šiuolaikinėje sutarčių teisėje pagrindinius principus galima skirti remiantis jau atliktais autoritetingų teisės mokslininkų tyrimais.

Ko gero, vienas paskutiniųjų svarbiausių šiuolaikinės sutarčių teisės principų įvertinimas atliktas *Henri Capitant Association* ir *Société de législation compare* 2008 m. paskelbtame tyrime³⁹. Tyrimą atlikusios grupės uždavinys buvo išskirti principus, kurie išdėstyti PECL, ir palyginti juos su atitinkamais principais, egzistuojančiais nacionalinėje teisėje⁴⁰.

Šiuolaikinėje sutarčių teisėje pabrėžiama, kad principai niekada negali būti taikomi grynu ir griežtu pavidalu, jie negali būti absoliutinami, o privalo būti derinami vienas su kitu, atsižvelgiama į kitų principų daromą poveikį, sutarties prigimtį, susiklosčiusias aplinkybes. Pavyzdžiui, laisvės principas, ypač sutarčių laisvės principas, yra suvaržytas

37 Jansen, C., E., C., *supra* note 3, p. 139.

38 Kötz, H.; Flessner, A., *supra* note 13, p. 12.

39 Remiantis šio tyrimo duomenimis išleista *Principes directeurs du droit européen du contrat*.

40 Von Bar, C.; Clive, E.; Schulte-Nölke, H. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR)*. Outline Edition. Munich: European law publishers GmbH, 2009, p. 11.

teisingumo principu⁴¹. Apskritai vieno iš pamatinių sutarčių teisės principų – sutarčių laisvės principo, samprata, o tiksliau jo ribos, yra labai susiaurėjusios. Sutarčių laisvės principas yra suvaržytas fundamentalių teisių, įtvirtintų nacionalinėse konstitucijose. Šio principo ribos yra nubrėžiamos ne tik statutinėje teisėje, bet ir teismų praktikoje, ir nors pats šis principas daugelyje valstybių tiesiogiai neįvardijamas statutinėje teisėje, bet pripažįstama, kad jis yra nerašyta fundamentali teisė⁴².

Taigi pareigos bendradarbiauti principas yra vienas iš sutarčių teisės principų, kuris apriboja sutarčių laisvės principo ribas siekiant apginti silpnesnės šalies interesus. Kartu jis papildo klasikinį *pacta sunt servanda* principą.

3. Sutarčių teisės teorijos raidos įtaka nustatant pareigos bendradarbiauti principo taikymo ribas

Analizuojant pareigos bendradarbiauti principo vystymąsi šiuolaikinėje sutarčių teisėje būtina atsižvelgti į sutarčių teisės teorijos raidą. Pagrindiniai sutarčių teisės principai buvo suformuluoti dar senovės Romoje, todėl teisinėje bendruomenėje prieš kurią laiką kilo diskusijos, kiek tokia archajiška sutarčių teisė siejasi su šiandienos realybe, su kai kurių šalių siekiu tapti gerovės valstybe, kurios tikslas – rūpintis žmonėmis, užtikrinant jiems tam tikras socialines garantijas. Skandinavų teisės profesoriai – švedas Larsas Erikssonas, suomis Thomas Wilhelmssonas ir norvegas Hansas Petteris Graveris, analizuodami valstybės intervenciją į socialinę sferą, pažymėjo, kad klasikinė sutarčių teisė nelabai siejasi su gerovės valstybės idėja. Pavyzdžiui, tradicinėje klasikinėje sutarčių teisėje galioja šalių autonomijos principas. Tai reiškia, kad sutarties šalys iš esmės priešingus savo interesus įtvirtina sutartimi, iš kurios abi tikisi tam tikros naudos. O socialinėje sutarčių teisėje pabrėžiamas solidarumo principas. Juo vadovaujantis stipresnė sutarties šalis – paslaugų teikėjas, turi būti ir socialiai atsakingas. Dėl to jis turi vertinti ne tik savo asmeninius interesus, bet analizuoti ir kitos sutarties šalies poreikius ir galimybes. Socialinėje sutarčių teisės teorijoje teigiama, kad sudarant sutartį turi būti orientuojamasi į konkretų asmenį su konkrečiomis jo charakteristikomis. Vadinas, būtina ypač skrupulingai įvertinti, su kuo ketinama turėti teisinių reikalų. Socialinė sutarčių teisė pabrėžia galimybę nevykdyti sutarties arba nutraukti sutartį, kai atsiranda tam tikrų socialinių kliūčių, nors jas bent jau teoriškai sutarties šalis privalėjo numatyti sudarydama sutartį. Be to, sudarant sutartį pagal tradicinę sutarčių teisę, pakanka išlaikyti tam tikrus reikalavimus sutarties formai ir pačiai sutarties sudarymo procedūrai. Taip siekiama išvengti suklydimo ir apgaulės. Jeigu laikomasi sutarties formos ir procedūros, o abi

41 Apie sutarčių laisvės principo ribojimą daugiau žiūrėti Storme, Matthias E. Freedom of Contract and Non-mandatory Rules in European Contract Law. Paper presented at the Conference European legal harmony: goals and milestones, 10th anniversary Juridica internationala, in Tartu on December 6, 2005 [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-05-24]. <<http://webh01.ua.ac.be/storme/Storme-Juridica.pdf>>.

42 Daugiau apie šiuolaikinę sutarčių laisvės principo sampratą žiūrėti Mak, C. *Fundamental Rights in European Contract Law. A Comparison of the Impact of Fundamental Rights on Contractual Relationships in Germany, the Netherlands, Italy and England*. Austin: Kluwer Law International, 2008, p. 42.

šalys susitaria dėl tam tikrų sąlygų, jos ir įsigalioja. Socialinėje sutarčių teisėje dėmesys skiriamas sutarties turiniui – iš esmės negalima susitarti dėl vartotojui nenaudingos sąlygos.

Visuomenės socialinės raidos ir besikeičiančių visuomeninių santykių pobūdžio kaitos pažinimas turėjo reikšmingos įtakos išskiriant naują šalių sąryšingumo sutarčių teisės teoriją (angl. *relational contract theory*), kuri neatsiejamai susijusi su socialine sutarčių teisės teorija. Svarbiausios šalių sąryšingumo sutarčių teisės teorijos idėjos yra bendruomeniškumo, keitimosi informacija, pasirinkimo laisvės ir ateities numatymo koncepcijos⁴³. Skirtingai nei tradicinės sutarčių teisės teorijos, šalių sąryšingumo sutarčių teisės teorija yra paremta šalių pareigos elgtis sąžiningai bei bendradarbiauti principais⁴⁴.

Šalių sąryšingumo sutarčių teisės teorija susiformavo prof. Ianui R. MacNeilui išskyrus ir analizuojant atskiras sutarčių rūšis. Pasirinkęs sutarties šalių bendravimo bendradarbiavimo lygmens kriterijų prof. I. R. MacNeilas nurodo dvi sutarčių rūšis. Pirmoji – šalių autonomiškumo sutartys (angl. *discrete contracts*), pasižyminčios trumpu įvykdymo terminu, ribotu asmeniniu dalyvavimu, tiksliai šalių įsipareigojimų matuojamumu, minimaliu šalių bendradarbiavimu įgyvendinant sutartį. Antrosios rūšies – šalių sąryšingumo (angl. *relational contracts*) sutartys pasižymi priešingomis savybėmis dėl šių sutarčių kai kurių tęstinio vykdymo aspektų, t. y. integralumo ir santykių išsaugojimo svarba; bendradarbiavimo, sprendžiant ginčus, svarba; vadovavimasis teisingumo ir kitais principais. Būtent šalių sąryšingumo sutarčių išskyrimas padėjo atskleisti, kad tokio pobūdžio sutartys yra specifinės ir joms yra taikomi specifiniai principai, pradėta akcentuoti pareigos bendradarbiauti principo reikšmė.

Kaip pažymi prof. D. Campbells ir D. Harris, šalių elgesys vykdant ilgalaikės sutartis privalo atitikti bendradarbiavimo principą, numatytą partnerystės sutartyse⁴⁵. Tai yra sutarties šalys vykdydamos sutartį privalo bendradarbiauti, padėti viena kitai ir tai turi būti jų elgesio maksima. Kita vertus, pareigos bendradarbiauti principo jokiū būdu negalima suabsoliutinti. Šalių sąryšingumo sutarčių teorijos atstovai pažymi, kad pareigos bendradarbiauti principas, būdamas kertiniu principu šalių sąryšingumo sutartyse, privalo būti derinamas su kitais teisės principais⁴⁶. Ir nors klasikinėje sutarčių teisės teorijoje šalys privalo vykdyti sutartį taip, kaip joje numatyta, o bendradarbiavimo pareiga nėra tiesiogiai numatyta, teismai sprenddami kilusius ginčus netiesiogiai, vadovaudamiesi įvairiais instrumentais (bendromis sutarčių aiškinimo taisyklėmis, numanomų sąlygų doktrina ir kt.), taiko šalių bendradarbiavimo principą⁴⁷.

43 Daugiau apie šią koncepciją žiūrėti Macneil, I. R. *The New Social Contract: An Inquiry into Modern Contractual Relations*. New Haven: Yale University Press, 1981.

44 Mcinnis, A., The new engineering contracts: relational contracting, good faith and co-operation – part 1. In *The International Construction Law Review*, January – October 2003, vol. 20. London: Informa, 2007, p. 130.

45 Campbell, D.; Harris, D. Flexibility in Long-term Contractual Relationships: The Role of Co-operation. *Journal of Law Society*. 1993, 20: 166.

46 Mcinnis, A., *supra* note 17, p. 293.

47 *Ibid.*, p. 294.

Apibendrinant galima teigti, kad sutarčių teisės teorijų kaita, atliepanti kintančius visuomeninius teisinius santykius, turėjo lemiamą reikšmę plėtojant pareigos bendradarbiauti principą. Keičiantis socialiniams santykiams, teisė turi atlikti vieną iš pagrindinių funkcijų – reguliuoti visuomeninius santykius kaskart nubrėždama kintančių teisės principų ribas, nes priešingu atveju iškiltų pozityviosios teisės egzistavimo būtinumo klausimas.

Išvados

1. Pareigos bendradarbiauti principo turinys yra platus, todėl galima ir tikslinga išskirti pagrindinius šiuos Lietuvos teisės doktrinoje dar neišskirtus pareigos bendradarbiauti principo elementus: pareiga informuoti, duoti nurodymus, suteikti pagalbą, sudaryti tinkamas sąlygas prievolei įvykdyti, koordinuoti veiksmus.

2. Pareigos bendradarbiauti principas tampa vis aktualesnis ir vis dažniau taikomas sprendžiant teisinius ginčus dėl abipusių pareigų neįvykdymo tokiose sutartyse kaip statybos rangos sutartys, jas priskiriant prie šalių sąryšingumo sutarčių grupės.

3. Išanalizavus statybos rangos sutartis, kuriose viešosios teisės įtaka sutartiniams santykiams yra didžiulė, nustatyta, kad viešoji teisė nedetalizuoja pareigos bendradarbiauti turinio, tačiau šio principo turinio apibrėžimas taip pat nėra paliktas šalių susitarimui. Pareigos bendradarbiauti principo prigimtis reikalauja apriboti šalių autonomijos principo ribas, todėl teisės doktrina turi išskirti ir aiškiai įtvirtinti šio principo taikymo ribas, kad būtų apginti silpnesnės sutarties šalies interesai ir kartu būtų užtikrintas kitų principų veikimas.

4. Pareigos bendradarbiauti principas nėra panacėja, ypač jei iškyla šalių sąryšingumo sutarčių vykdymo sunkumų. Aptariamasis principas turi taikymo ribas – kiekviena iš šalių privalo savo prievoles vykdyti tinkamai. Be to, pareiga bendradarbiauti negali būti plečiama iki tokio lygio, kad kita sutarties šalis turėtų aukoti savo interesus, kad tik galėtų įgyvendinti pareigą bendradarbiauti. Todėl taikomą pareigos bendradarbiauti principą būtina derinti su kitais sutarčių teisės principais.

5. Pareigos bendradarbiauti principas yra pripažįstamas bendruoju sutarčių teisės principu, kildinamu iš sąžiningumo ir protingumo principų, turintis glaudų ryšį su *pacta sunt servanda* principu. Šiuo metu tarptautinėje erdvėje plėtojama nauja nuostata, kad pareiga bendradarbiauti yra savarankiškas principas. Visais atvejais pareigos bendradarbiauti principo svarba yra neginčijama vykdant šalių sąryšingumo sutartis. Tai pabrėžia UNIDROIT Principai, PECL ir kitos teisės formos.

Literatūra

- Baele, H. G., et. al. *Chity on Contracts. Volume 1. General Principles*. Twenty-ninth edition. London: Sweet & Maxwell, 2004.
- Barendrecht, M., et. al. *Principles of European Law. Study Group on European Civil Code. Service Contracts (PEL SC)*. Munich: Sellier. European Law Publishers, 2007.
- Busch, D., et. al. *The Principles of European Contract Law and Dutch Law*. A Commentary. The Hague: Kluwer Law International, 2002.
- Campbell, D.; Harris, D. Flexibility in Long-term Contractual Relationships: The Role of Co-operation. *Journal of Law Society*. 1993, 20.
- Dalhuisen, J. H. *Dalhuisen on Transnational and Comparative Commercial, Financial and Trade Law*. Oxford: Hart Publishing, 2007.
- Hesselink, M. W. *CFR & Social Justice*. Munich: Sellier european law publishers GmbH, 2008.
- Jackson, S. Good faith in construction – will it make a difference and is it worth the trouble. *Construction Law Journal*. 2007, 23(6).
- Jansen, C. E. C. *Towards a European building contract law. Defects liability: a comparative legal analysis of English, German, French, Dutch and Belgian law*. Deventer: Kluwer, 1998.
- Kötz, H.; Flessner, A. *European Contract Law. Vol. 1: Formation, Validity, and Content of Contracts; Contracts and Third Parties*. Oxford: Clarendon Press, 1997.
- Lando, O.; Beale, H. *Principles of European Contract Law Part I: Performance, Non-Performance and Remedies*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1995.
- Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje G. Š. v. E. M. *individuali įmonė*, Nr. 3K-3-704/2001 m.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 4 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Polikopija“ v. J. B. *reklamos paslaugų įmonė „Era“ ir J. B.*, Nr. 3K-3-530/2007.
- MacNeil, I. R. *The New Social Contract: An Inquiry into Modern Contractual Relations*. New Haven: Yale University Press, 1981.
- Mak, C. *Fundamental Rights in European Contract Law. A Comparison of the Impact of Fundamental Rights on Contractual Relationships in Germany, the Netherlands, Italy and England*. Austin: Kluwer Law International, 2008.
- Mcinnis, A. The new engineering contracts: relational contracting, good faith and co-operation – part 1. In *The International Construction Law Review*, January – October 2003, vol. 20. London: Informa, 2007.
- Mcinnis, A. The new engineering contracts: relational contracting, good faith and co-operation – part 2. In *The International Construction Law Review*, January – October 2003, vol. 21. London: Informa, 2007.
- Mckendric, E. *Contract Law. Text, Cases, and Materials*. Third edition. Oxford: Oxford University Press, 2008.
- Mikelėnas, V., et. al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras Pirmoji knyga Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001.
- Mikelėnas, V., et. al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras Šeštoji knyga Prievolių teisė (I)*. Vilnius: Justitia, 2003.
- Quick, R. Queensland's ECI contract. In *The International Construction Law Review*, January – October 2007, vol. 24. London: Informa, 2007.

- Storme, M. E. Freedom of Contract and Non-mandatory Rules in European Contract Law. Paper presented at the Conference European legal harmony: goals and milestones, 10th anniversary Juridica internationa, in Tartu on December 6, 2005 [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-05-24]. <<http://webh01.ua.ac.be/storme/Storme-Juridica.pdf>>.
- UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2004 [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-05-26]. <<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2004/blackletter2004.pdf>>.
- UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. Rome: International Institute for the Unification of Private Law, 1994 [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-05-26]. <<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles1994/1994fulltext-english.pdf>>.
- Whittaker, S.; Zimmermann, R. Good faith in European contract law: surveying the legal landscape. In *Good Faith in European Contract Law*. Zimmermann, R.; Whittaker, S. (eds.). Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
- Van Gerven, W. The social Dimension of European Private Law: How Uniform Should It Be? In *Protection of Non-Professional Sureties in Europe: Formal and Substantive Disparity*. Colombi Ciacchi, A. (ed.). Munich: Nomos, 2007.
- Vogenauer, S.; Kleinheisterkamp, J. *Commentary on the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (PICC)*. Oxford: Oxford University Press, 2009.
- Von Bar, C.; Clive, E.; Schulte-Nölke, H. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR)*. Outline Edition. Munich: European law publishers GmbH, 2009.
- Zimmermann, R. Roman Law and the Harmonisation of Private Law in Europe. In *Towards a European Civil Code*. Third Fully Revised and Expanded Edition. The Hague: Kluwer Law International, 2004.

INTERPRETATION AND CONTENT OF THE DUTY TO COOPERATE PRINCIPLE IN THE MODERN CONTRACT LAW

Evaldas Klimas

Vilnius University, Lithuania

Vidmantas Jurgaitis

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *The authors of the present article analyze the principle of the duty to cooperate. Firstly, the authors focus on the analysis of the relation of the duty to cooperate principle with other principles such as the fundamental principle of good faith, pacta sunt servanda, the freedom of contracts, etc. Further, the rules of the implementation and interpretation of the duty to cooperate are analyzed.*

The following sources of law are examined: the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, the Principles of European Contract Law, the Draft Common Frame of Reference prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research

Group on EC Private Law (Acquis Group), the Civil Code of the Republic of Lithuania, the judgements of The Supreme Court of Lithuania, etc.

The relational contract theory made the major impact on the development of this principle in the modern contract law. The duty to cooperate (as a common principle of contract law) rises from the principles of good faith, common sense; the duty to cooperate has also a tight relation with the principle of pacta sunt servanda. Nevertheless, the duty to cooperate cannot be considered as the expression of these principles only.

The duty to cooperate consists of two dimensions: (i) each party is under a duty to remain passive if a particular action might hinder the performance of the other party; (ii) each party is under a duty to engage in actions if such actions are required to enable or facilitate the other party's performance.

The content of the duty to cooperate includes: (i) different obligations which not necessarily should be clearly defined in legal acts or in the court and (ii) obligations that are supposed to be fulfilled in good faith and following the regulations under the contract law. The following key elements of the duty to cooperate can be distinguished: the duty to inform, the duty to provide directions, the duty to provide help, the duty to coordinate actions, etc. Though the content of the principle of the duty to cooperate is very wide, the limits of its application can be identified: each of the parties should duly fulfil its obligations. The duty to cooperate cannot be extended to such a level that the other party would be obliged to sacrifice its interests for the single purpose—to fulfil the duty to cooperate. Therefore, the framework of the duty to cooperate is determined by the criteria of reasonable expectations. Proper implementation of the duty to cooperate can be estimated by analyzing the balance of the obligations of the parties, the factual situation and the final result, and then by deciding whether or not it was reached due to the lack of cooperation by one of the parties.

Keywords: *the principle of the duty to cooperate, contract law theory, discrete contracts, relational contracts.*

Evaldas Klimas, Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Privatinių teisės katedros doktorantas. Mokslinių tyrimų kryptis: nekilnojamojo turto ir statybos teisė.

Evaldas Klimas, Vilnius University, Law Faculty, Private Law Department, doctoral student. research interests: real estate and construction law.

Vidmantas Jurgaitis, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Administracinės teisės ir proce-so katedros lektorius. Mokslinių tyrimų kryptys: administracinis teisinis reguliavimas.

Vidmantas Jurgaitis, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Administrative Law and Procedure, lecturer. Research interests: administrative legal regulation.